

Krachtige lessen die
kinderen motiveren

Een praktische
handreiking
voor leraren

Nieuw elan voor Kunstzinnige oriëntatie in het primair onderwijs

Deze brochure helpt u als leerkracht op weg om lessen kunstzinnige oriëntatie volgens het leerplankader in de praktijk te brengen. U vindt hier informatie over alle vakken van kunstzinnige oriëntatie: beeldend, dans, drama, muziek en cultureel erfgoed. Het leerplankader en de stappen uit het creatieve proces worden toegelicht. Met een uitgewerkt praktijkvoorbeeld en checklists kunt u meteen aan de slag met het leerplankader kunstzinnige oriëntatie. Samen met Interne Cultuurcoördinatoren (ICC'ers), vakleerkrachten en educatief medewerkers!

Kunstzinnige oriëntatie: stevig op de kaart

De afgelopen jaren heeft SLO, samen met experts en ervaringsdeskundigen uit de kunst- en onderwijssector, gewerkt aan een leerplankader kunstzinnige oriëntatie. Het leerplankader kunstzinnige oriëntatie biedt scholen en leerkrachten houvast bij de invulling en borging van het curriculum. Er zijn leerlijnen uitgewerkt voor beeldend, dans, drama, muziek (de kunstzinnige vakdisciplines) en voor cultureel erfgoed. Het creatieve proces, dat bestaat uit de stappen oriënteren, onderzoeken, uitvoeren, evalueren en reflecteren, vormt de rode draad in de leerlijnen.

In deze brochure worden deze begrippen in het kort uitgelegd. Op de website www.kunstzinnigeorientatie.slo.nl vindt u uitgebreidere informatie.

Leerlingen kennis laten maken met kunstzinnige en culturele aspecten waarmee de mens vorm en betekenis geeft aan het bestaan: dat is het doel van het leergebied kunstzinnige oriëntatie. Leerlingen leren dat ook zélf te doen. Ze leren de inhouden, vaardigheden en attitudes van de kunstzinnige vakdisciplines en van cultureel erfgoed (bewust) te gebruiken in hun eigen proces van vormgeving en betekenisgeving.

Grip op de ontwikkeling van de leerling

Het leerplankader, de uitgewerkte leerlijnen en de stappen in het creatieve proces geven leraren houvast en vormen een ijkpunt. Naar welke stip op de horizon werkt de leerling en welke tussenstappen zijn er? Hoever is een leerling in zijn ontwikkeling en hoe doorloopt hij de fasen van het creatieve proces? Dankzij de gemeenschappelijke taal van het leerplankader kan iedereen - scholen, culturele instellingen, vakdocenten of educatieve uitgeverijen - gericht aan de slag om de leerlijnen in de praktijk uit te werken. Daarmee krijgt kunstzinnige oriëntatie een stevige kwaliteitsimpuls.

De cyclus van het creatieve proces

Binnen kunstzinnige oriëntatie is het (cyclische) creatieve proces het uitgangspunt voor de inhoud van het onderwijsaanbod. Door steeds de fasen van het proces te doorlopen ontwikkelt een leerling zijn creativiteit. Het (cyclische) creatieve proces is te gebruiken voor de kunstzinnige vakdisciplines beeldend, dans, drama en muziek en voor cultureel erfgoed.

Het creatief proces kent meestal een gezamenlijk startmoment. Vervolgens doorlopen leerlingen dit proces in een verschillend tempo of op een verschillend niveau, passend bij hun ontwikkeling. Het begin van het creatieve proces is de keuze van een thema, idee (van een leerling) of opdracht. Binnen een creatief proces doorloopt de leerling een viertal fasen. Deze fasen zijn niet scherp gescheiden, maar lopen in elkaar over en soms door elkaar heen. Centrale vaardigheid binnen deze cyclus is het reflecteren op die verschillende fasen. Dat is nodig om tot een nieuwe ontdekking of tot een werk te komen en zorgt ervoor dat de leerling gestimuleerd wordt om na te denken over zijn keuzes, de zeggingskracht van zijn werk of de gebruikte materialen en technieken. De fasen zijn toepasbaar op ieder mogelijk probleem, idee of thema.

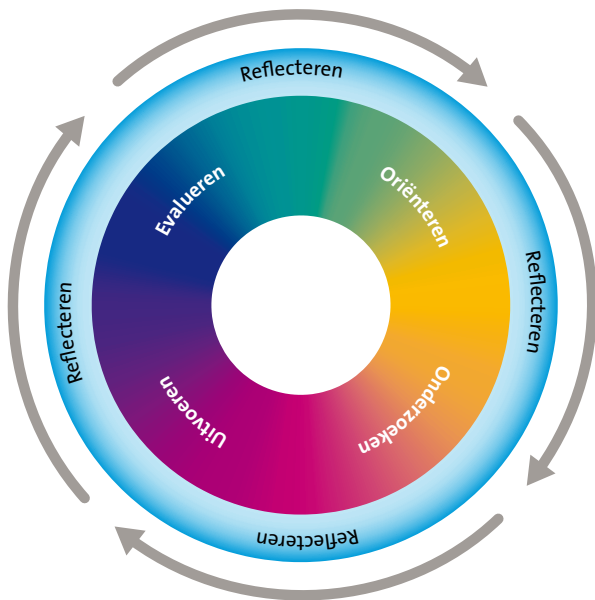
Vier fasen in het creatieve proces

Bij **oriënteren** gaat het erom dat de leerling geprikkeld wordt om de opdracht en het thema te verkennen. Hierbij gaat het om waarnemen (zien, horen, voelen, enz.), associëren, fantaseren, beschouwen, en (nieuwe) ideeën opdoen. Er wordt bijvoorbeeld een kunstwerk getoond, muziek geluisterd, een verhaal verteld of een voorstelling bekeken. De reflectie richt zich in deze fase op de ruimte om het thema of de opdracht van alle kanten te bekijken, te beluisteren en te beleven.

Vervolgens **onderzoekt** de leerling verschillende mogelijkheden en oplossingen voor de opdracht of de verwerking van het thema. De leerlingen worden gestimuleerd om eigen, verschillende mogelijkheden te bedenken en (alleen of samen met medeleerlingen) keuzes te maken. De reflectie richt zich op het onder woorden brengen van de verschillende keuzes in deze onderzoeksfase. Leerlingen kunnen desgewenst terugrijpen naar elementen uit de oriëntatiefase. Wanneer de leerlingen de fase van onderzoeken hebben doorlopen, maken ze gebruik van de vakspecifieke kennis en vaardigheden die zij nodig hebben voor het **uitvoeren** van de opdracht. Bij reflectie wordt steeds een relatie gelegd tussen de keuzes in de uitvoeringsfase en de onderzoeksfase. In deze fase wordt feedback gegeven op de uitvoering, door de leerkracht, gastdocent of door medeleerlingen. In een volgende fase wordt het product en het doorlopen proces nader beschouwd. Er worden leerpunten geformuleerd die de opstart vormen voor een volgende opdracht en een volgend creatief proces. Dit is de fase van **evalueren**.

Cyclisch proces

Leerlingen doorlopen dit creatieve proces, leren keuzes maken en deze te onderbouwen. Daardoor worden zij steeds bewuster eigenaar van het proces. De leerkracht stimuleert, informeert, instrueert en biedt aandacht en ruimte voor het stellen van vragen en voor het uitvoeren van verschillende mogelijkheden. Na de fase van evaluatie

worden nieuwe doelen gesteld en volgt de fase van oriëntatie op een (nieuw) thema of (nieuwe) opdracht. Een leerkracht of een leerling kan er ook voor kiezen zich te beperken tot één enkele fase van het proces. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer leerlingen kennis en vaardigheden moeten verwerven ten aanzien van technieken en materialen die nodig zijn voor de verwerking van een volgende opdracht (accent op de onderzoeksfase) of wanneer een beschouwingsles gegeven wordt (met het accent op de oriëntatiefase). Het kan zijn dat de leerling, gezien zijn ontwikkeling op dat moment, steeds dezelfde fase herhaalt (accent op onderzoeks- of uitvoeringsfase), of om bijvoorbeeld reproductieve vaardigheden te oefenen,

zoals zingen of spelen (uitvoerende fase). Daarbij moet worden opgemerkt dat een creatief proces niet lineair hoeft te verlopen. Zo grijpen leerlingen soms terug naar een eerder doorlopen fase omdat ze bijvoorbeeld vastlopen in hun huidige fase van het creatieve proces. Uitgangspunt blijft echter steeds dat deze 'afzonderlijke' fasen uitgevoerd worden binnen het grotere geheel van het cyclische creatieve proces.

Meer lezen?

<http://kunstzinnigeorientatie.slo.nl/lexicon/creativiteit>

Kerdoelen vormen de basis van het leerplan

Leidend voor het leerplankader kunstzinnige oriëntatie zijn de karakteristiek en de kerndoelen van het leergebied kunstzinnige oriëntatie. De kerndoelen zijn:

- 54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
- 55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.
- 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Het leerplan is ook in samenhang met 21e eeuwse vaardigheden opgebouwd. Dat zijn onder andere de vaardigheden: samenwerken, communiceren, probleemoplossend vermogen en kritisch denken. Verder heeft SLO samen met leerkrachten en experts acht aandachtspunten geformuleerd die belangrijk zijn voor dit leergebied. Lees er meer over op www.kunstzinnigeorientatie.slo.nl

Een betekenisvolle opdracht: aansluiten bij de leerling en ruimte geven aan eigen invulling

Een betekenisvolle opdracht betekent dat het onderwerp van een opdracht goed moet aansluiten bij de belevingswereld en de ontwikkeling van het kind. Welke kennis en ervaring heeft de leerling al met het onderwerp, met de kunstzinnige vakdisciplines, het cultureel erfgoed en met aspecten van het creatieve proces? Aansluiten bij de belevingswereld betekent overigens niet dat er geen (abstracte) onderwerpen, vaardigheden of kennis kunnen worden aangeboden, die nieuw zijn voor de leerling. Het gaat er om dat er bij de keuze van een onderwerp of thema wordt aangesloten bij het ontwikkelingsniveau (de denk- en ervaringswereld) van leerlingen. Bij kunstzinnige oriëntatie is het leren daarbij betekenisvol als er een relatie is met de professionele en amateurkunst. Open opdrachten vormen daarbinnen het startpunt, dat wil zeggen: een geschikte, probleemgerichte vraag, waarmee leerlingen aan de slag kunnen. Ga niet uit van één, goede oplossing. Juist door te verzamelen, brainstormen, experimenteren en improviseren vergroten leerlingen hun creatief vermogen. Voor een deel bepalen leerlingen dus zelf hoe ze de opdracht uitvoeren en hoe hun product eruit komt te zien. Maar tegelijkertijd moeten zij ook voldoen aan de richtlijnen en leerdoelen binnen die opdracht. Dat is de stip op de horizon die de leraar voor ogen moet houden.

Aan de slag

Hoe werkt dat nu in de praktijk? In een onderstaand praktijkvoorbeeld ziet u hoe een les voor groep 2 is uitgewerkt. In de voorbereiding, de uitvoering en evaluatie zijn verwijzingen naar items verwerkt waarover u op de website meer informatie kunt vinden. Dit voorbeeld gaat over beeldend, maar het kan uiteraard op een vergelijkbare manier voor dans, drama, muziek, voor cultureel erfgoed en vakoverstijgende projecten worden uitgewerkt.

Een uitgewerkt praktijkvoorbeeld

Een basisschool in het oosten van het land houdt een schoolbrede projectweek waarin het thema Ruimtevaart centraal staat. Groep 2 gaat bij wereldoriëntatie en beeldende vorming aan de slag met dit thema. Juf Nadine (cultuurcoördinator en leerkracht van groep 1) verzorgt de beeldende les. Haar collega houdt zich vooral bezig met de evaluatie van deze les en de lessen voor wereldoriëntatie. De leerlingen van groep 2 maken tijdens de projectweek een ruimteschip van (kosteloos) materiaal, waarbij de relatie vorm-functie centraal staat. Ze werken in aandachtsgroepjes van zes. Het thema Ruimtevaart vormt de inspiratiebron. Voorafgaand aan de beeldende les heeft de leerkracht de kinderen in een kringgesprek voorbereid op het thema. De samenwerking met een dramadocent van een centrum voor kunst en cultuur, die met leerlingen een spel rond een ruimtereis gaat maken, maakt het project compleet.

Naastgelegen begrippen verwijzen naar meer informatie op www.kunstzinnigorientatie.slo.nl. Er is ook beeldmateriaal beschikbaar. Icoontje

Op reis met een ruimteschip

Keuze van een betekenisvol thema of onderwerp:

De leerkracht vraagt zich af in hoeverre het thema Ruimtevaart leeft bij kleuters. Kernvragen zijn:

- Hoe komen kinderen van groep 2 in aanraking met Ruimtevaart in hun dagelijks leven?
- Hoe sluit dit thema aan bij de belevingswereld en de cultuur van de leerlingen?
- Welke ervaringen hebben zij bijvoorbeeld met het observeren van de maan en de sterren?
- Hebben ze speelgoed over raketten of ruimteschepen (technisch Lego)? Kennen ze prentenboeken, tekenfilms of tv-programma's over astronauten?
- Is er verschil in interesse tussen jongens en meisjes?

Via gesprekjes met kinderen en internet probeert zij antwoord op haar vragen te krijgen.

Opdracht:

Maak van (kosteloos) materiaal een ruimteschip. Laat aan de vorm van het schip zien waarvoor dit schip gebruikt wordt (bijvoorbeeld vechten, wonen in de ruimte, of ...).

Leerdoelen:

- De leerlingen kunnen een ruimteschip maken waarbij de relatie vorm-functie centraal staat. Ze kunnen door de vorm van hun ruimteschip laten zien waarvoor het wordt gebruikt.
- De leerlingen kunnen verschillende materialen met schilderstape verbinden tot een samengestelde 3D-vorm. Zij kunnen aan hun werkstuk details en kleuraccenten toevoegen met krijt, viltstift of gekleurd papier.

Beginsituatie beeldaspecten:

- Ruimte: de leerlingen hebben met blokken en constructiemateriaal ruimtelijke vormen gemaakt en kennen ruimtelijke begrippen zoals 'op, in, voor, achter.'
- Vorm: de leerlingen hebben ervaring met het benoemen van vormsoorten en vormkenmerken.

Beginsituatie materiaal/techniek:

Ruimtelijk construeren: leerlingen hebben met deze techniek ervaring opgedaan bij het bouwen met blokken en het werken met constructiemateriaal. Materiaal verbinden met schilderstape tot een ruimtelijke 3D-vorm is nieuw voor hen.

Beginsituatie competenties:

De leerlingen hebben in groep 1 regelmatig geëxperimenteerd met materialen en technieken, waarbij het accent lag op het onderzoeksproces. Bij de leerkracht in groep 2 werken de kleuters meer productgericht dan procesgericht. De leerlingen hebben nog weinig ervaring met evaluatiegesprekken.

Vier stappen in het creatieve proces

Fase oriënteren

Juf Nadine maakt de kinderen enthousiast voor het thema met een YouTube-filmpje dat aansluit bij hun belevingswereld: na de spectaculaire lancering van een echte raket zingen een man met zijn grappige hondje - beide als astronaut in ruimtepakken - het lied Wij gaan naar de maan! De leerkracht vraagt: "Als je naar de maan wilt, kun je dan ook gewoon op de fiets stappen? Nee? Hoe gaat dat dan?" Zo maakt ze de overgang naar het beschouwingsgesprek aan de hand van inspirerende afbeeldingen van ruimteschepen met heel verschillende vormen. Ze vraagt de kinderen steeds om de vorm van het ruimteschip te beschrijven en te bedenken wat die vorm met de functie van het ruimteschip te maken kan hebben. Ze laat kleine snelle gevechtsschepen zien en grote moederschepen om in te wonen gedurende een lange ruimtereis. Ze stimuleert de kinderen vormkenmerken te benoemen (bijvoorbeeld spits, puntig, groot, klein, langwerpig of rond) en een relatie te leggen met de functie van het schip.

Formulieren van de opdracht:

Dan vertelt ze over de opdracht: "Jullie mogen zelf een ruimteschip maken en je mag zelf weten hoe je dat gaat doen. Je kunt een gevechtsruimteschip maken of een moederschip of misschien heb je zelf nog een ander idee.... Aan de vorm van het schip moet je kunnen zien wat je met dit ruimteschip kunt doen."

Betekenisvol thema/ onderwerp

Betekenisvolle opdracht

Leerdoelen

Beginsituatie Aansluiten bij de (beeldende) ontwikkeling van leerlingen

Competenties groep 1-2 Leerlijn beeldend Aansluiten bij de ervaring van leerlingen met de fasen van het creatieve proces

Het creatieve proces Oriënteren (incl. reflecteren)

fragment 1

fragment 2

fragment 3

In het beschouwingsgesprek heeft de leerkracht de verbeelding van de kinderen aangesproken en met hen gereflecteerd op de relatie vorm-functie. Nu geeft ze een divergente (open) opdracht die kinderen uitdaagt een beeldende probleemstelling op te lossen en die veel ruimte laat voor een persoonlijke manier van vormgeven.

Instructie over de werkwijze:

Juf Nadine geeft instructies over materiaal en techniek om de kinderen te oriënteren op het komende werkproces. Ze vraagt de kinderen haar te helpen. Ze laat eerst zien hoe je bewust materiaal en materiaalvormen kunt zoeken. Welke vorm is bijvoorbeeld geschikt voor de romp van je ruimteschip als je bedenkt wat je met dat schip wilt doen? Gevechtsvliegtuigen moeten bijvoorbeeld snel en wendbaar zijn, moederschepen zijn groot met heel veel ruimtes om te wonen of te werken.

Dan bespreekt ze de constructietechniek: hoe kun je handig vormen verbinden met tape? Juf Nadine zoekt daarbij steeds het evenwicht tussen voldoende aanwijzingen om de leerlingen houvast te geven en ze tegelijk voldoende ruimte laten voor experiment en creativiteit. Leerlingen mogen de opdracht op een persoonlijke manier invullen.

Fasen onderzoeken en uitvoeren

Bij kleuters zijn de fasen onderzoeken en uitvoeren (vormgeven) nog niet altijd duidelijk van elkaar gescheiden. Vaak lopen ze spontaan in elkaar over.

Juf Nadine zet een bak met materiaal op de groepstafel. In de hoek staat een tweede bak waarin de kinderen kunnen zoeken wat ze nodig hebben. Elk kind krijgt een rol plakband. De leerkracht wil de kinderen een beetje op weg helpen en begint met een rondje: "Heb je al nagedacht wat je wil maken?" Ze vraagt elk kind te vertellen wat het wil maken en nog even de kenmerken van een gevechts- of moederschip te benoemen. Dan vraagt ze of ze al materiaal hebben gezien dat ze kunnen gebruiken. De kinderen gaan enthousiast aan het werk en zoeken steeds weer nieuwe vormen van materiaal die ze kunnen gebruiken voor hun schip. In eerste instantie richt hun onderzoek zich vooral op de constructietechniek: hoe kun je met zo'n grote rol schilderplakband verschillende vormen van materiaal stevig aan elkaar verbinden? Dat blijkt een hele uitdaging. Nadine maakt een ronde en doet zo nodig per kind de plaktechniek nog een keer expliciet voor en grijpt daarbij terug op de instructie tijdens de oriëntatiefase. Tegelijkertijd observeert ze en waakt ervoor niet te snel in te grijpen. Ze wil een onderzoekende houding stimuleren door kinderen zelf oplossingen voor problemen te laten vinden. Ook stimuleert ze kinderen om samen te werken door het werkstuk voor elkaar vast te houden tijdens het plakken. Een meisje vraagt om een schaar. Plakband knippen is handiger dan scheuren, denkt zij. De leerkracht speelt dat idee meteen door naar de anderen: "Kijk, je kunt scheuren of knippen, wat je handiger vindt. Verschillende kinderen gaan dat meteen uitproberen."

Betekenisgeven:

Naast kleine reflectiegesprekjes over technische problemen, nodigt juf Nadine de leerlingen uit om over hun werkstuk te vertellen. Ze vraagt door als leerlingen enthousiast vertellen: "Kijk juf, dit zijn de kanonnen en mensen die erin zitten kunnen hiermee schieten. En hier kun je slapen." Ze complimenteert: "Heel goed! Jij denkt erover na wat je allemaal kunt doen in jouw ruimteschip." Door deze dialogjes worden kinderen gestimuleerd om ook aan elkaar over hun werkstuk te vertellen.

Als kinderen zeggen dat ze klaar zijn, bespreekt Nadine hun werkstuk. Ze stelt vragen als: "Wat heb je gemaakt? En hoe kun je zien dat het bijvoorbeeld een gevechtsschip is?" Door deze reflectiegesprekjes nodigt ze het kind uit betekenis te geven aan zijn werkstuk en een relatie te leggen tussen de vorm en de functie van zijn ruimteschip. Zo nodig brengt ze daarbij het beeldmateriaal van de oriëntatiefase weer even in herinnering. Ook bespreekt ze de constructie en de stevigheid van hun schip. Door deze gesprekjes krijgen veel kinderen weer een stimulans om nog even aan hun werkstuk verder te werken. Aan kinderen die helemaal klaar zijn vraagt Nadine wat ze met hun schip willen doen en of ze er straks over willen vertellen in de kring. Sommige willen er het liefst samen mee spelen. Tijdens hun ruimtegevecht testen ze tegelijk de stevigheid uit. Als die niet goed genoeg is, werken ze er weer aan verder.

Betekenisvolle opdracht

Het creatieve proces

Onderzoeken
(incl. reflecteren)
Uitvoeren
(incl. reflecteren)

Fase evalueren

Alle kinderen zitten in de kring. Het eerste groepje van zes kinderen mag met hun ruimteschip op schoot erover vertellen. De volgende dagen komen andere groepjes aan de beurt. De leerkracht hoopt dat deze leerlingen door het evaluatiegesprek nieuwe ideeën krijgen voor hun eigen werkstuk.

Nadine vat even kort samen dat ze verschillende soorten en vormen van ruimteschepen hebben besproken. Nu nodigt ze de makers uit om over hun werkstuk te vertellen. Ze stelt vragen als: "Wat heb je gemaakt? Waaraan kunnen we dat zien? Kun je dat ook aanwijzen?" Ze brengt ook verhalen in herinnering die de kinderen tijdens het maakproces aan haar verteld hebben en vraagt of ze daar iets over kunnen vertellen. Alle werkstukken neemt ze even in de hand zodat iedereen deze goed kan zien. Ze wijst op vormdetails in relatie tot de functie, benadrukt de stevigheid van de werkstukken (belangrijk als je ermee wilt spelen) en geeft sommige kinderen tips om nog even aan de stevigheid door te werken. Elk kind geeft ze een compliment: 'goed gedaan!' Soms speelt ze een vraag van een ander kind door aan de maker. Of ze maakt een vergelijking met het beeldmateriaal van ruimteschepen die ze gezien hebben in de oriëntatiefase. De kinderen zijn nog niet zo gewend om een beeldende les te evalueren. Door vragen te stellen probeert Nadine hen daarin te stimuleren. Op haar vraag hoe ze de opdracht vonden reageren alle kinderen enthousiast. Tot slot vraagt ze wie zijn of haar werkstuk extra kleur wil geven. Voor hen zal ze een werkhoeft inrichten waar ze zelfstandig kunnen werken tijdens de vrije werktijd.

Na afloop:

Nadine evalueert het project met haar collega. Ze bekijken of de doelstellingen behaald zijn, aan welke competenties ze hebben gewerkt en wat een vervolgoopdracht zou kunnen zijn.

Competenties waaraan gewerkt is:

Competenties fase oriënteren

- De leerling van groep 2 kan zich openstellen voor beeldende vormgeving binnen het thema (Ruimtevaart).
- Hij kan betekenisgeven aan beeldmateriaal door te reageren met associaties en herinneringen (aan speelgoed en tv programma's over ruimteschepen).
- Hij kan betekenisgeven aan beelden door waarnemen, benoemen en praten over beeldmateriaal (van ruimteschepen met het accent op de relatie tussen vorm en functie).

Competenties fase onderzoeken

- De leerling kan een betekenisvol onderwerp (ruimteschepen) gebruiken als inspiratiebron voor beeldend vormgeven.
- Hij kan binnen de context van het onderwerp spelenderwijs het beeldaspect (vormsoorten en vormkenmerken) verkennen in relatie tot materiaal en techniek (ruimtelijk construeren met kosteloos materiaal).
- Hij kan zich daarbij laten leiden door een manipulerende onderzoekende houding (hoe kun je vormen van materiaal stevig verbinden met schilderstape), en toevallige ontdekkingen (welke vormen kun je waarvoor gebruiken).

Competenties fase uitvoeren

- De leerling kan zijn ideeën vormgeven in een beeldend werkstuk en vertellen over wat hij wil maken (een vechtschip, een moederschip of ...).
- Hij kan tijdens het werken de gebruikte materialen/gereedschappen benoemen en kent de regels voor veilig gebruik.

Competenties fase evalueren

- De leerling kan vertellen over zijn eigen beeldende werk (wat heb je gemaakt en waaraan kunnen we dat zien?)
- Hij kan kijken en praten over beeldend werk van groepsgenoten: waaraan kunnen we zien wie een moederschip en wie een vechtschip heeft gemaakt? Welke verschillen zie je tussen de vechtschepen van leerlingen? Hij kan zijn werk vergelijken met werk van beeldend vormgevers (van ruimteschepen, bijv. die lijkt een beetje op die met die motor onderaan).

Het creatieve proces

Evalueren
(incl. reflecteren)

Leerlijn beeldend
Groep 1-2 oriënteren

Leerlijn beeldend
Groep 1-2 onderzoeken

Leerlijn beeldend
Groep 1-2 uitvoeren

Leerlijn beeldend
Groep 1-2 evalueren

Competenties voor kunstzinnige oriëntatie

In de leerlijnen van het leerplankader kunstzinnige oriëntatie zijn competenties (kennis, vaardigheden en attitudes) voor de verschillende kunstzinnige vakdisciplines (beeldend, dans, drama, muziek) en cultureel erfgoed verwerkt.

Een competentie is het vermogen om in een specifieke situatie en context de gewenste prestatie op een adequate wijze te kunnen leveren. Of iemand competent is, zie je vooral aan de manier waarop hij handelt in een bepaalde situatie.

Bij kunstzinnige oriëntatie gaat het om:

Kennis: dit betreft materie, vorm en betekenis. Materie houdt in: wat is het, bijvoorbeeld klank, beweging of verf. Vorm gaat over wat je ermee kunt doen, een schilderij, toneelstuk of een lied maken. De betekenis verwijst naar wat ermee wordt uitgedrukt. De leerling gebruikt vaardigheden om deze kennis te concretiseren. Ze geven vorm en betekenis aan hun bestaan en concretiseren dit in een medium (zoals een dans, lied of schilderij).

Vaardigheden: verbeelden is de centrale vaardigheid. Daarnaast worden de vaardigheden in drie groepen verdeeld: de leergebied-, vakoverstijgende en vakspecifieke vaardigheden. Met de leergebiedoverstijgende vaardigheden worden de brede vormingsdoelen uit de preambule en de 21e eeuwse vaardigheden bedoeld (zie www.kunstzinnigeorientatie.slo.nl voor meer uitleg hierover).

Tot de groep vakoverstijgende vaardigheden behoren de vaardigheden die de kunstzinnige vakdisciplines beeldend, dans, drama, muziek en cultureel erfgoed gemeenschappelijk hebben, zoals oriënteren, onderzoeken, uitvoeren (produceren en presenteren), evalueren en reflecteren. Dit zijn de onderdelen uit het creatieve proces. Ook het beleven en verslag doen van kunstzinnige en culturele activiteiten behoren tot de vakoverstijgende vaardigheden. Vakspecifieke vaardigheden gaan over vaardigheden die tot de afzonderlijke kunstzinnige vakdisciplines behoren, zoals bijvoorbeeld zingen en spelen.

Attitudes: leerlingen ontwikkelen een houding of attitude gedurende het creatieve leerproces door de schooljaren heen. Attitudes gaan over het inslijpen van kennis en vaardigheden als onderdeel van de dagelijkse praktijk, zoals het zich openstellen of een onderzoekende en een creatieve houding.

Meer informatie?

Op www.kunstzinnigeorientatie.slo.nl vindt u meer lesvoorbeelden van kunstzinnige vakdisciplines, cultureel erfgoed, vakoverstijgende projecten en voorbeelden uit andere groepen. Hier vindt u ook filmpjes die tijdens de lessen zijn gemaakt en die de verschillende fasen van het creatieve proces duidelijk laten zien.

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl
www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [@slocommunicatie](https://twitter.com/slocommunicatie)

slo